

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

10/S-son (4-jild)

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ**

№ S/10 (4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Укташ Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Аброр – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллӣ Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймаҳамматовиҷ – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллӣ Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллӣ Университети.

Сайдов Сарвар Атабулло ўғли – катта илмий ҳодим, Имом Термизий халқаро илмий-тадқиқот маркази, илмий тадқиқотлар бўлими.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Раја Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўқтамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Хожаев Азизхон Саидалоҳоновиҷ – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Ҳатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Ҳамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Кулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликов Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Сайдова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, "Tashkent International University of Education" халқаро университети;

Хошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулув Жамолиддиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тибиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудири;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёрова – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмурадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Рахман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти хузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти хузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуротовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти хузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Файбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти хузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Эргашев Икром Абдурасолович – юридик фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши хузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич - юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети; Норматов Бекзод Ақром ўғли – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори, Тошкент давлат юридик университети.

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети хузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Қаюмова Насиба Ашурновна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохида Зайневна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Мұхәйё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна - педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Васила Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбаҳор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги

Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири; Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети; Шамшетова Анжим Карамаддиновна – психология фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети; Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович –сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич –сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси хузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” маъсулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч қўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

07.00.00 – TARIX FANLARI

Norbekov Ahmadjon Norbekovich

XX-ASRNING BIRINCHI YARMIDA O'ZBEKISTONNING SIYOSIY -IJTIMOIY VA IQTISODIY HOLATI 11-18

Eliboyev Ozodjon Po'lat o'g'li

BAQTRIYANING KUSHONIYLAR DAVRI SHAHARSOZLIGI VA ME'MORCHILIGI 19-23

Нуритдинова Нодира Сирожсона

XX-ACP БОШЛАРИДА ТУРКИСТОН ЎЛКАСИДА ТАЪЛИМ ТИЗИМИ (СЕНАТОР К.К. ПАЛЕН ТАФТИШ МАТЕРИАЛЛАРИ АСОСИДА) 24-28

Чориев Шоҳруҳ Ҳолтура ўғли

ЎРТА ОСИЁ ТЕМУРИЙЛАР ДАВРИДА САРОЙ АРХИТЕКТУРАСИ ИЖТИМОИЙ СТРАТИФИКАЦИЯНИ ЎРГАНИШ МАНБАСИ СИФАТИДА 29-38

Жумаева Шоира Бердияровна

МАРКАЗИЙ ОСИЁ МИНТАҚАСИДА ЗИЁРАТ ТУРИЗМИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА МУҚАДДАС ҚАДАМЖО ВА ЗИЁРАТГОҲЛАРНИНГ ЎРНИ 39-43

Jo'ravayev Muxriddin Xasanovich

MOVAROUNNAHRLIK MUHADDISLARNING ILMIY SAFARLARI VA SAFAR YO'LLARI GEOGRAFIYASI 44-51

Муқимова Рисолат Рустамжон қизи

ЗИЁРАТ МАРОСИМЛАРИДА ТАБИАТ КУЛЬТИ БИЛАН БОҒЛИҚ УРФ-ОДАТЛАР 52-56

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

Абдуллаев Алтинбек Янгибаевич

ДОННИ ҚАЙТА ИШЛАШ КОРХОНАЛАРИДА ТҮЛОВ ҚОБИЛИЯТИ БОШҚАРУВ ҲИСОБИНИНГ ИЛМИЙ – МЕТОДОЛОГИК ЁНДОШУВИ 57-69

Baxriddinova Yulduz Baxriddinovna

MINTAQALARDA FARMATSEVTIKA SANOATINI RIVOJLANTIRISHNING ZARURIYATI 70-75

Matkarimov Inomjon Baxtiyorovich

QISHLOQ XO'JALIK MAHSULOTLARINI YETISHTIRISHDA AGROBIOKIMYO XIZMATLARINI TAKOMILLASHTIRISHNING OBYEKТИV ZARURATI 76-86

Ибадуллаев Дилшад Ибрагимович

ИНВЕСТИЦИЯ САЛОҲИЯТИНИ МИНТАҚА ИҚТИСОДИЁТИГА ТАЪСИРИНИ ЭКОНОМЕТРИК БАҲОЛАШ АСОСЛАРИ 87-92

Исламутдинова Дина Файзрахмановна

АНАЛИЗ СОСТОЯНИЯ АГРОПРОМЫШЛЕННОГО КОМПЛЕКСА РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН 93-102

Qobiljon Isaev

O'ZBEKISTONNING JAHON SAVDO TASHKILOTIGA (JST) A'ZO BO'LISHINI IQTISODIY BAHOLASH 103-110

09.00.00 – FALSAFA FANLARI*Xaitov Elmurod Bekmurodovich*

O'ZBEKİSTONDA "AHOLI HAYOT SİFATI"GA ASOSIY YONDOSHUVLAR: MUAMMO VA
YECHIMLAR (IJTIMOIY-FALSAFIY TAHLİL) 111-116

Rasulov Zoҳiddin Usarovich

СПОРТ ЭСТЕТИКАСИ: РИТМ, ҲАРАКАТ ВА МАДАНИЯТНИНГ УЙФУНЛИГИ 117-122

Tavmuradov Жамишид Элмурадович

АБДУЛҚОДИР БЕДИЛНИНГ ҲАЁТ ЙЎЛИ: ФАЛСАФА ВА АДАБИЙ МЕРОС 123-128

Davronov Otabek Ulug'bek o'g'li

YUSUF QORABOG'ΙY SHAXSIYATI VA FALSAFIY-ILMIY MEROΣI 129-132

Muxtorova To'tixon Solijonovna

FALSAFA FANINI O'QITISHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR: METODLAR
VA AMALIYOTLAR 133-137

Akramov G'iyosiddin Najmiddinovich

MARGINALLASHUV TUSHUNCHASINING IJTIMOIY-FALSAFIY TAHLILI 138-142

Ahmedova Dilrabo

DINIY BAG'RIKENGLIKNING YOSHLAR IJTIMOIY, MA'NAVIY QIYOFASI SHAKLLANISHIDAGI
IJTIMOIY POTENSIALI 143-150

11.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI*Abdunabiyev Sunnat Botirovich*

IBN BATTUTANING «SAYOHATNOMA» ASARIDA TARIXIY SHAXSLAR NOMINING TARJIMADA
BERILISHI 151-159

Seytnazarova Injayim

ADABIYOTSHUNOSLIK SOHASIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN
FOYDALANISH TAHLILI 160-168

Tukhtakhodjaeva Zulfiya

PHRASEOLOGY AS A SUBSYSTEM OF THE ENGLISH VOCABULARY 169-174

Abdusalamov Doniyor Togayali oglı

REFLECTION OF THE CONCEPT OF «POLITENESS» IN THE PHRASEOLOGICAL AND
PAREMIOLOGICAL RESERVOIRS OF THE COMPARED LANGUAGES 175-179

Axmedov Anvar Botirovich

TILNING NOMINATSIYA TIZIMIDA O'ZLASHMA SO'ZLAR 180-184

Aminov Farrukh Komiljon Ugli

THE EVOLUTION OF MEDIA DISCOURSE: FROM TRADITIONAL FORMS TO MULTIMODAL
REPRESENTATIONS IN DIGITAL SPACES 185-193

Sharipov Bobur Salimovich

RETSİPROKLİ SEMANTIK DERIVATSIYA 194-201

Abduganiyeva Zebuniso Abduhafizovna

ILMIY DISKURSNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI 202-205

Samatov Farxod Muminovich

O'ZBEK VA INGLIZ TILIDA "TV" SEMANTIK MAYDONI LEKSIK BIRIKLARINING SO'Z YASALISH XUSUSIYATLARI (ABBREVIATURALAR MISOLIDA) 206-210

Kendjayeva Zemfira

METAFORIK POLISEMIYANING LINGVISTIK YUMORI..... 211-216

Abdullayeva Nilufar Ramazonovna, Uzoqova Durdona Baxtiyor qizi

INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA «HID», « IS» KONSEPTINING SEMANTIK TAHLILI 217-221

Saydullayeva Dilrabo Ilxom qizi

ALISHER NAVOIYNING “NASOYIM UL-MUHABBAT” TAZKIRASI VA SULAMIYNING “TABAQOT US-SUFIYA” ASARLARI O'RTASIDAGI MUSHTARAKLIKALAR 222-226

Шарапова Лола Станиславовна

ИЛЛЮЗИЯ И РЕАЛЬНОСТЬ В КОНТЕКСТЕ МАГИЧЕСКОГО РЕАЛИЗМА..... 227-232

Ҳакимова Мастура Файзиллаевна

ИНГЛИЗ ВА ЎЗБЕК МАҶОЛЛАРИНИНГ МИЛЛИЙ ДУНЁ ТАСВИРИНИ АКС ЭТИШДАГИ АҲАМИЯТИ ВА ЛЕКСИК МАҲНОНИНГ РИВОЖЛАНИШИ (КЕНГАЙИШИ) 233-239

Mo'soyeva Hayitgul O'rroqovna

“HEART” – “YURAK” SO'ZLI METAFORALARNING INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI KOGNITIV TAHLILI 240-245

Mamataliyeva Navbahor Xujamberdiyevna

INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA TEZ AYTISHLARNING STRUKTURAVIY TAHLILI 246-250

Багаутдинова Ильмира Салаватовна

ВЛИЯНИЕ РОДНОГО ЯЗЫКА НА ПРОИЗНОШЕНИЕ В ИЗУЧЕНИИ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ 251-255

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

Nuraliyev Oyatillo Abduvaliyevich

EFFECTIVE PRACTICES FOR DRAWING YOUNG TALENT TO UZBEKISTAN'S PUBLIC CIVIL SERVICE 256-268

Алиев Асилбек Кадирович

ВОПРОСЫ ОТГРАНИЧЕНИЯ МАССОВЫХ БЕСПОРЯДКОВ И ГРУППОВОГО ХУЛИГАНСТВА 269-275

Hong Weixing

INTERNATIONAL LAW AS THE FOUNDATION FOR THE DEVELOPMENT OF TRADE AND ECONOMIC RELATIONS BETWEEN UZBEKISTAN AND CHINA 276-284

Султанова Сабоҳат Алишеровна

ПЕРСПЕКТИВЫ ДАЛЬНЕЙШЕГО РАЗВИТИЯ ОЦЕНКИ РЕГУЛЯТОРНОГО ВОЗДЕЙСТВИЯ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН 285-290

Jonuzoqova Yulduz Izzatulla qizi

O'ZBEKİSTONNING AXBOROT TEXNOLOGİYALARI SOHASIDAGI TRANSMILLİY JINOYATLARGA QARSHI KURASH MASALALARI 291-298

Абдусамиева Дилярабо Абдувахоб кизи

ПРЕВЕНТИВНАЯ ФУНКЦИЯ ПОСТПЕНИЕНЦИАРНОЙ РЕСОЦИАЛИЗАЦИИ 299-304

Khalikov Khayot

THE ROLE OF MODEL UNITED NATIONS IN SHAPING GLOBAL LEADERS AND LAWYERS: A CASE STUDY ON UZBEKISTAN'S YOUTH 305-311

Даулетова Динара Даулетовна

ПРИЧИНЫ И УСЛОВИЯ, СПОСОБСТВУЮЩИЕ ХИЩЕНИЮ ЧУЖОГО ИМУЩЕСТВА.. 312-317

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

Tolipov Bahtiyёр Hamitovich

БЎЛАЖАК ИҚТИСОДЧИЛАРДА АНАЛИТИК ТАФАККУРНИ РИВОЖЛАНТИРИШ
САМАРАДОРЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШНИНГ ПЕДАГОГИК ВОСИТАЛАРИ 318-324

Sobirova Gulibarno Zainitdin қизи

ТЕХНОЛОГИИ РАЗВИТИЯ НАВЫКОВ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ НА УРОКАХ
РУССКОГО ЯЗЫКА 325-335

Xolmatova Ziroatxon Anvarovna

BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING TASHXISLASH KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISHDA
INNOVATSION-METODOLOGIK YONDASHUVLAR 336-339

Abduxoliqov Sardor Safarovich

YOSH DZYUDOCHILARNI JISMONIY SIFATLARINI RIVOJLANTIRISHDA HARAKATLI
O'YINLARNING O'RNI 340-344

Usmonova Mohizoda Avazjon qizi

GLOBOL TA'LIM MUHITIDA TALABALARNING MULOQOT MADANIYATINI INTEGRATIV
YONDASHUV ASOSIDA RIVOJLANTIRISH TIZIMI 345-348

Xodjiyeva Zumrad

MEZONLARGA ASOSLANGAN BAHOLANISHNING CHEKLANGAN DOIRASI 349-352

Turdiyev Ismoil Allayorovich

OLIY TA'LIM HAYOTIDA MA'NAVIY-MA'RIFIY ISHLARNING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI
HAQIDA 353-358

Ibadullaev G'ayrat Akmuradovich

BO'LAJAK FIZIKA-ASTRONOMIYA O'QITUVCHILARINING KOMPETENTLIGINI
RIVOJLANTIRISH METODLARI 359-364

Ishonkulov Sherali Sharifovich

TALABALARNING IJODIY QOBILIYATLARINI RIVOJLANISHIDA TURMUSH TARZINI
DASTURLARDAN FOYDALANISH 365-372

Raxmatov Rafik G'ayratovich

IMKONIYATI ChEKLANGAN O'QUVCHILAR RIVOJLANISHIDA TURMUSH TARZINI
SOG'LOMLASHTIRISH KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK
IMKONIYATLARI 373-378

Xalmuratova Shaxnoza Bekmurzaevna

BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINF O'QITUVCHILARINING RISKOLOGIK MADANIYATINI
SHAKLLANTIRISH TAMOYILLARI 379-383

Meliboyeva Nodira Qaxramanjanovna

MIRSODIQ TOJIYEV MEROSI (CHANG UCHUN YARATGAN ASARLARI MISOLIDA) 384-387

Qodirov Mirjalol Tolmasovich

TA'LIMDA GIPERMATNLI AXBOROT MODELLARINI QURISHNING ZAMONAVIY
TEXNOLOGIYALARI VA ASPEKTLARI 388-392

Karimova Aziza

BO'LAJAK O'QITUVCHILARNI SCAMPER TEXNIKASI ORQALI BOLALARNING KREATIV
TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISHGA O'RGATISH METODIKASI 393-399

*Nishonov Nodir Alimjanovich*BO`LAJAK O`QITUVCHILARDA FUTUROLOGIK TAHLIL QILISH KO`NIKMALARINI
RIVOJLANTIRISHNING MUHIM ASPEKTLARI 400-404*Xidirova Durdona Muxtorovna*SINERGETIK YONDASHUV ASOSIDA O`QUVCHI QIZLARNI IJTIMOIY MADANIY
MUNOSABATLARGA TAYYORLASH MEXANIZMLARI 405-408

Received: 10 December 2024

Accepted: 15 December 2024

Published: 25 December 2024

Article / Original Paper

IMPORTANT ASPECTS OF DEVELOPMENT OF FUTUROLOGICAL ANALYSIS SKILLS IN FUTURE TEACHERS

Nishonov Nodir Alimjanovich

Andijan State Pedagogical Institute, basic doctoral student.

Abstract: This article examines the specifics of developing futurological analysis skills, which are considered one of the skills of the 21st century. This research optimizes the ability of future teachers to determine the tactical and strategic direction of the state in the field of education in the future. For this purpose, the knowledge of futurology, futurological skills and competencies of students studying in our country in the pedagogical direction was studied. To ensure the originality and validity of the research, a questionnaire was developed based on the experience of international futurological institutes, non-governmental organizations, agencies aimed at ensuring the development of countries, and international associations, sociometric methods, pedagogical experiment-testing, and methods of mathematical and statistical analysis of the results were used. In addition, based on the results of this research, it is taken into account that the development of futurological skills in the future has a huge impact not only on the education sector of our country, but also on the economy, politics, management, ecology, healthcare, and IT sectors.

Key words: Futurology, forecast, futurological skills, futurological analysis, prognostic competence.

BO`LAJAK O`QITUVCHILARDA FUTUROLOGIK TAHLIL QILISH KO`NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHNING MUHIM ASPEKTLARI

Nishonov Nodir Alimjanovich

Andijon davlat pedagogika instituti tayanch doktoranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada 21 asr ko`nikmalaridan biri hisoblangan futurologik tahlil qilish ko`nikmalarini rivojlanirishning o`ziga hos jihatlari o`ranilgan. Ushbu izlanish bo`lajak o`qituvchilarda kelajakda davlatning ta'lif sohasidagi taktik va strategik yo`nalishini belgilashini optimallashtiradi. Shu maqsadda yurtimizda ta'lim olayotgan pedagogika yo`nalishidagi talabalarning futurologiya, futurologik ko`nikmalar va kompetensiyalarga oid bilimlari tadqiq etildi. Tadqiqotning originalligini va validligini ta'minlash uchun halqaro futurologik institutlar, nodavlat tashkilotlar, davlatlar rivojlanishini ta'minlashga yo`naltirilgan agentliklar va xalqaro assotsiatsiyalarning tajribasiga suyangan holda so`rov nomaligida ishlab chiqildi, sotsiometrik metodlar, pedagogik tajriba-sinov, natijalarini matematik-statistik tahlil etish usullaridan foydalanildi. Bundan tashqari ushbu tadqiqot natijalariga asoslanib kelajakda futurologik ko`nikmalarini rivojlanirish mamlakatimizning nafaqat ta'lim sohasini balki iqtisod, siyosat, boshqaruv, ekologiya, sog`liqni saqlash va IT sohalariga ham ulkan ta'siri bor ekanligini hisobga oladi.

Kalit so`zlar: Futurologiya, prognoz, futurologik ko`nikmalar, futurologik tahlil, prognostik kompetensiya,

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4SI10Y2024N57>

Kirish. Bugungi kunda yurtimizning futurologik expertlarga ehtiyoji kundan kun ortmoqda. Ekstremal vaziyatlar, krizis holatlari, turli hil tabiiy ofatlar va pandemiyalar voqeasi hoidisalarga oldindan ilmiy asosga ega bo`lgan samaradorligi baland futurologik metodlarni

talab etmoqda. Ushbu metodlar esa ta'lim tizimining oldida turgan dolzarb vazifalardan biridir. Ayni vaqtida ta'lim dargohida ta'lim olayotgan talabalarda ushbu ko'nikmalarning yetarli darajada rivojlanmaganligi (o'tkazilgan so'rovnomalari natijasiga ko'ra 37,6%) davlatimiz kelajagi uchun ham pedagogning professional salohiyati uchun ham jiddiy salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ta'lim jarayonini loyihalashtirish va voqeа hodisaga ob'ektiv nazar tashlashning halqaro paradigmalarga asoslanishi maqsadga muvofiq jarayondir.

YUrtimizda ta'lim olayotgan pedagogika yo`nalishidagi talabalarning futurologik ko'nikmalari va ta'limga kompetentli yondashuv yagona ta'lim jarayonini ta'minlashning konseptual asosi sifatida taqdim etiladi.

So'nggi yillarda kompetentli yondashuv tushunchasi pedagogikada keng qo'llanilmoqda. Ta'lim amaliyotida tez-tez qo'llanilayotgan ushbu atama ta'lim mazmunida ustuvor o'rin egallamoqda. Kompetentli yondashuv tayanch tushuncha sifatida zamonaviy pedagogikaning ilmiy tushunchalari tarkibiga singish bosqichlarini o'tamoqda. Mazkur tushunchaning o'ziga xos jihatni uning pedagogika fanida eskirib qolgan tushunchalar bilan o'zaro qiyoslashni taqozo qilishidadir. Biz o'z tadqiqotimiz davomida kompetensiyaviy yondashuv doirasiga kiradigan va u bilan o'zaro aloqador bo'lgan tushunchalarni izohlashga harakat qilamiz. Ular: kompetensiya, kompetentlilik, kasbiy kompetentlik, pedagogik kompetentlik kabilalar. Shu bilan bir qatorda biz tadqiqotimiz davomida kompetentlilik va tayyorlik, kompetensiya hamda bilim, ko'nikma, malakalarning har biri ustida fikr yuritishga harakat qildik. Kompetentli yondashuv yagona ta'lim jarayonini ta'minlashning konseptual asosi sifatida taqdim etiladi. Shuning uchun ham u bugungi kunda ta'lim mazmunini yangilashni taqozo qilmoqda. O'tgan asrning 90 yillaridayoq, kompetentlilik tushunchasi, bir tomonidan yangi kashfiyotlar va ishlanmalarni muvofiqlashtirish imkonini berib, insonning bilish faoliyati va amaliy harakatlariga taalluqlidir. Ikkinchи tomonidan esa, har bir sinfda pedagogik vaziyat bilan bog'liq holda ta'limiy talablarni aniqlashga ko'maklashadi, deb yozgan edi Н.С.Розов. Kompetentlik tushunchasi so'nggi yillarda asosan kasbiy ta'lim sohasidagi tadqiqotlarda keng qo'llanilganligini ko'rish mumkin. Jumladan, S.T.Turg'unov, M.B.Ma'murov, O'.Q.Tolipov, Sh.Q.Mardonov, G.T.Boymurodova, G.N.Ibragimovalarning ishlarida bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlash, o'qituvchilarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish sohasiga kompetensiyaviy yondashuvni tadbiq etishning ayrim masalalari tadqiq etilgan. Kompetensiyaviy yondashuv doirasida tadqiqotlarni amalgaloshirish umumiyligi o'rta ta'lim maktablari davlat ta'lim standartlarini takomillashtirish bilan bog'liq holda tadqiq etilmoqda. Bu sohada R.G.Safarova, M.M.Vahobov, Yu.M.Asadov, M.Pardaevalarning tadqiqotlarini alohida ko'rsatib o'tish mumkin. Umumiy o'rta ta'lim jarayoniga kompetensiyaviy yondashuvni tatbiq etish haqida fikr yuritganda И.А.Зимняя uchta sababni ko'rsatib o'tgan: integratsiyaning umumevropa va jahon miyisosidagi ko'lami, ta'lim paradigmasining o'zgarishi, ta'lim sohasidagi yo'riqnomalar, ko'rsatmalar, dasturlar va farmoyishlar. O'zbekistonda umumiy o'rta ta'lim tizimini kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etishda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2012 yil 10 dekabrdagi "Chet tillarini o'rganish tizimini yanada takomillashtirish to'g'risida"gi PQ-1875-sonli[1], O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan 2017 yil 6 apreldagi "Umumiy o'rta va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limining Davlat ta'lim standartlarini tasdiqlash to'g'risida"gi 187-sonli[2] Qarorlari muhim ahamiyatga ega bo'ldi. Ma'lumki, kompetentli yondashuv insonning ijtimoiy hayotga har tomonlama tayyorligi va tarbiyalanganligi bilan bir qatorda shaxs sifatida shakllanishini ta'minlashda insonparvarlik xarakteriga ega. Insonparvarlik prinsipiiga

asoslangan shaxsga yo'naltirilgan ta'limning maqsadi o'quvchilarga muayyan sohada bilim, ko'nikma, malakalar majmuini taqdim etishdangina iborat emas, balki ularning dunyoqarashi, layoqati, kreativ faoliyati, mustaqil bilim olish ko'nikmalarini rivojlantirishni ham nazarda tutadi. Shu bilan bir qatorda ular ongiga insoniy qadriyatlarni singdirishga xizmat qiladi. Bularning barchasi kompetentli yondashuvning o'ziga xos xususiyatlarini ifodalaydi. Kompetentli yondashuvning tayanch darajalari ta'limning bevosita maqsadga yo'naltirilganligida namoyon bo'ladi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Futurologik va prognostik konsepsiylar har bir davrda fundamental ahamiyatga ega bo`lgan manbaalar hisoblangan. "Prognoz" toifasi ko'plab tadqiqotchilar tomonidan ta'riflanadi. B.S. Gershunskiyning fikricha, prognoz nazariy oldindan ko`rish natijasidir va "prognoz qilinayotgan voqeа sodir bo`ladigan fazo-vaqt oralig'ini aniq ko'rsatishni talab qiladi, -"prognozlash" tushunchasi o'rganilayotgan ob'ektlarning rivojlanishi uchun progozlarni shakllantirishga qaratilgan insonning kognitiv faoliyatining bir turi sifatida muayyan bashorat qilish usullari va protseduralaridan foydalanishni o'z ichiga olgan ilg'or ma'lumotlarni olish jarayon sifatida talqin etiladi.[3]. Bu yondashuv fanda keng ma'lum bo`lgan I.V. Bestuzheva-Lada, G.A. Namestnikova va boshqa mutaxassislar ijtimoiy prognozlash muammolari bo'yichaning pozitsiyasiga zid emas [4].

Shu bilan birga, xorijiy fanlar tizimida "futurologiya" atamasi (lotincha "futurum" – kelajak, yunoncha "logos" – ta'limotdan) mustahkam o'rin oldi. Bu atama yuqorida ta'kidlaganimizdek nemis sotsiologi Ossip Kurt Flextxaym (Ossip Kurt Flechtheim, 1909-1998) tomonidan 1943 yilda ilmiy muomalaga kiritilgan bo`lib, keyinchalik u mashhur amerikalik olimga aylandi . O.K. Flextheimning sa'yi-xarakati bilan bu atama ijtimoiy-gumanitar fanlar soxasida mustahkam o'rin olgan va A. Toffler asarlarida keng o'rin ajratilgan. Ushbu kontseptsianing rivojlantirish asnosida, A. Toffler "futuroshok" tushunchasini fanga kiritdi. Bu tushuncha kelajakdagи zarbani tasvirlash uchun ishlatgan, olim buni kelajakning erta boshlanishidan kelib chiqadigan ajablanish va sarosimaning paydo bo'lishi bilan bog'lagan [5]. A.Tofflerning fikricha, zudlik bilan kechayotgan voqelikni "ushlab qolish" istagi bilan bog'liq bo`lgan yangi holatni boshdan kechirish uchun inson o'zining kognitiv imkoniyatlarini doimiy va maqsadli ravishda kengaytirishi, moslashish qobiliyatini ongli ravishda tarbiyalashi kerak.

Yuqoridagi atamalarning hamohang ishlatilishiga qaramay, "prognozlash" va "futurologiya" tushunchalari hamda tegishli fan-ilmiy sohalari o'rtasidagi munosabatlar muammoi to'liq hal qilinmagan. Ba'zi tadqiqotchilar ularni sinonim deb hisoblashadi, chunki ular kelajakdagи tadqiqot muammolari bilan shug'ullanadi. Bizning fikrimizcha, futurologiya progozlashga qaraganda anchagina kengroq va salmoqliroq tushuncha bo`lib, u ilm-fanning deyarli barcha tarmoqlarining kelajakdagи ko`rinishi va mohiyatini o`zida mujassam etadi. B.S. Gershunskiyning ta'kidlashicha, "prognozlash fan sifatida chet elda keng tarqalgan futurologiyaga qaraganda anchagina konkretroqdir. Futurologiyaning ob'ekti esa insoniyat kelajagi haqidagi savollarning butun majmuasidir ". Ushbu bayonotga asoslanib, progozlash va futurologik tahlil mexanizmlari o`zaro ilmiy va metodik jihatdan ham bir-birini to`ldiradi degan hulosani berishimiz mumkin. Chunki futurologiya ham progozlash ham universal tahlil metodikalariga tayanadi. Pedagogik progozlash o'qituvchining ilmiy-tadqiqot faoliyati, ekstrapolyatsiya usullari, modellashtirish, ekspert baholash usullari va boshqa metodlarga asoslangan rivojlanishni bashorat qilish muammolari va vazifalarini hal qilishga qaratilgan

ta'lim tizimlari, pedagogik nazariyalarni rivojlantirish, shuningdek boshqa pedagogik hodisalar va jarayonlarni prognoz qilishni o`z ichiga oladi.

Universitetda ta'lim tizimida bo'lajak mutaxassislarini tayyorlash tizimini ko'rib chiqishda K.V.Kornilovaning ishiga alohida e'tibor berilishi maqsadga muvofiq. Bu butun o'quv jarayonining tuzilishida prognostik kompetensiyani shakllantirish zarurligini yaxlit aks ettiradi. Muallif ishlanmalarining asosini tamoyillar majmui tashkil etadi: o'zlashtirilgan kasbiy-pedagogik tajriba orqali talabaning prognostik kompetensiyalarini shakllantirishning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olish, fanlararo izchillikni hisobga olish va bo'lajak o'qituvchilarning tajriba turlarini hisobga olish[6].

Tadqiqotchi M.V.Mironov prognoz qilish qobiliyatlarini shakllantirishning funksional, boshqaruv va vazifalarga asoslangan yondashuvlarini aniqladi. Muallif talabalarda pedagogik prognozlashning mohiyati va mazmuni haqidagi nazariy bilimlarni shakllantirish zarurligini qayd etadi, bu esa prognostik kompetensiyani shakllantirish jarayonining tayyorgarlik bosqichida aks ettirilishi kerak[7].

Prognozlashda shaxsiy samaradorlikning roli M. Bong tomonidan batafsil ko'rib chiqilgan. Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, futurologik kompetentsiyaga ta'sir qiluvchi eng muhim omillar talabalarning o'z samaradorligiga o'z-o'zini ishonchi va joriy kundalik vazifalarga ahamiyat berishdir. Muallifning ta'kidlashicha, futurologik tahlil qilish qobiliyati har bir shaxsnинг motivlari, umidlari va qadriyatları yig'indisi bilan belgilanadi. Tadqiqot nuqtai nazaridan, futurologik tahlil qilish qobiliyati qobiliyatini o'rganish va rivojlantirish kontekstida talabalarning akademik motivatsiyasini o'rganish muhimligi ko'rsatilgan[8].

Beshinchi kurs talabalarini bashorat qilishning kontseptual yondashuvini o'rganishga bag'ishlangan tadqiqot amerikalik tadqiqotchilar S. Alao va J. Guthrie tomonidan o'tkazildi. Tadqiqotning asosiy maqsadi talabalarning oldingi tajribasi va ularning tanlangan shaxsiy faoliyati strategiyasi va o'quv amaliyoti o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganish, o'quv maqsadlari bo'yicha prognoz qilish jarayonini tadqiq qilishdir[9].

Natijalar va muhokama. Har qanday faoliyatni amalga oshirayotganda, inson doimo uning natijasini bashorat qiladi va voqealar rivojini kutadi. Inson ongingin bashorat qilish xususiyati uning psixikasining o'ziga xos xususiyatlaridan biridir. O'tmish va hozirgi zamonni taqqoslab, odamlar ob'ektiv sabab-oqibat munosabatlarini, turli hodisalarning rivojlanishini belgilovchi omillarni kashf etdilar, ular asosida kelajak haqida ma'lumot olishlari mumkin edi. Bu imkoniyat inson psixikasining shakllanishi bilan birga filogenezda ham, ijtimoiy-ishlab chiqarish va ijtimoiy faoliyat jarayonida ham rivojlandi.

Prognozlashning mazmunli tomoni uning asoslari - bashoratni olish uchun zarur bo'lgan bilimlardan iborat. Bu prognoz ob'ektlarining takrorlanish davrlari haqidagi bilim, allaqachon sodir bo'lgan o'xshash jarayonlarni, qonuniyatlarini va nazariyalarni bilish. Bilim sifatida - bashorat qilish uchun asos (berilgan ta'riflarda), tasdiqlangan va tanlangan ma'lumotlar, ilmiy asoslangan qonuniyatlar, nazariyalar asos bo'lib hizmat qiladi. Prognozlash uchun asos sifatida empirik tarzda olingan bilim (tajriba), shuningdek, intuitsiyadan ham foydalanish mumkin.

Futurologik tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirishda bir qator yondashuvlarni taqdim etamiz.

Shaxsiy yondashuv. Bu yondashuv ta'lim markazida ta'lim oluvchining o'zi ya'ni o'rganuvchi - uning motivlari, maqsadlari va o'ziga xos psixologik tuzilishi yotadi.

Akmeologik yondashuv. Ushbu yondashuvning amalga oshirilishi ta'lim tizimidagi bo'lajak mutaxassislarning prognostik ko`nikmalarining yuqori darajada rivojlanishi ularning kasbiy rivojlanishiga yordam berishini anglatadi.

Faoliyat yondashuvi. Ushbu yondashuvni amalga oshirish shaxsning shakllanishi va rivojlanishining asosi sifatida faoliyatning roli haqidagi pozitsiyaga asoslanadi. Bunda faoliyat ustuvor shart va asosiy vosita hisoblanadi. Shuningdek, u eng samarali transformatsion faoliyat sifatida talabaning shaxsiyatini, mehnat funktsiyalarini ijodiy bajarishga yo`naltiradi. Bundan tashqari, amaliy faoliyat davomida shaxsiy rivojlanish uchun qulay sharoitlar yaratiladi.

Xulosa va takliflar. Ushbu tadqiqot olib borish jarayonida shunday hulosaga keldikki, ta'lim jarayonida futurologik tahlil qilish ko`nikmalarini rivojlantirishning pedagogik mehanizmini ishlab chiqishga ta'lim, pedagogik didaktik, metodik tizimlari ierarhiyasida mahsuldar kategoriya deb qarash lozim. Binobarin, ushbu mexanizmga ta'lim muassasalarida innovatsion muhiting eng muhim ko`rsatkichlaridan biri sifatida qarash mumkin.

Адабиётлар/Литература/References:

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ**

N^o S/10 (4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

**Ижтимоий-гуманитар фанларнинг
долзарб муаммолари**” электрон
журнали 2020 йил 6 август куни 1368-
сонли гувоҳнома билан давлат
рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой
тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-
уй. Электрон манзил:
scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:
(99) 602-09-84 (telegram).